

SENTIMENTÁLNÍ OBLÁZEK

Jako přezrálé slupky z plodu opadaly z mé mysli pomalu všechny náboženské a filosofické představy, bránící bez-
 5 prostřednímu chápání života. Nic mi nevysvětlily, s ničím mne nesmířily, klamaly mne jen trochu a sváděly. Chtěly, co chtějí všechny slupky, aby se člověk zdál jiným, než jest. Chtěly, abych dělal, co nechci dělati, a nedělal, co chci dělati. Ale jsem jich prost již. Proud života prohnal mne
 10 pořádně svým řečištěm, zůstal jsem čistý, nahý, tvrdý jako oblázek. Když svítí slunce, zářím; jsem jako zadechlý v dni deštivé. Toť vše. A je to dobré. A není-li to ještě dnes docela pravda, bude to jistě pravda již zítra.

Myslím si, že lidé vymyslili si útěchu náboženskou a fi-
 15 losofickou, aby byli zproštěni povinnosti sami utěšovat. Slibují skvělou odplatu na nebesích, aby mohli špatně platiti na zemi. Učí hrdosti, aby mohli snáze ponížovat. Ale svedení musí býti z tvarohu, neprohlédnou-li brzy falešné hry. Když tak posté jsi se svým hořem sám a sám, když musíš
 20 píti až na dno hořkost z poháru a píti ji, jako dobří pijáci pijí dobré víno, pomalu a „pokousati“ ji, tu všechna náboženská a filosofická útěcha je dávno pryč, vidíš, žes byl vždy sám a sám a své rány musel jsi si sám zacelit, jako to činí zdravý strom v lese, který nepotřebuje obvazů. Jen
 25 svému organismu budeš vděčen. A pak také jen svého organismu poslušen.

Jsou takové zákeřné sny, po nichž probouzíme se uděšení nebo smutní až k smrti. Mívám je zřídka. Ale tuhle mě takový nějaký probudil pozdě v noci. Nevím ani, co se mi
 30 zdálo. Ale škrtil mne po probuzení příšerný smutek. Stará nemoc srdce propukla. Oplakával jsem vidinu, která se rozprchla. Ale nikoli proto, že se rozprchla, nýbrž že nezůstala čista. Že kdykoli na ni pomyslím, musím mysliti na lidi, kterých nenávidím. A tak intenzívně toužil jsem po
 35 útěše, docela prosté lidské útěše, až jsem si myslil, že musí přijíti, že ji mocí touhy přivolám. Čekal jsem, že někdo

přijde, zaklepe mi na okno a řekne: Dobrou noc. Ale nikdo nepřišel. V temnu a tichu bylo mi rváti se s tím smutkem, a rval jsem se s ním, až jsem usnul. Ráno probudily mne rázné kroky dělníků pospíchajících na vlak. Svítlo slunce, cvrlikali ptáci a já vstal zase zdráv. Zase o něco statečnější. 5
Neboť každá taková zlá noc a každý zlý den vlastní silou, bez cizí útěchy a pomoci překonaný, utvrzuje důvěru člověka v sebe. A člověk je teprve tehdy silný a svobodný, nečeká-li za žádných okolností útěchy zvenčí. Přijde-li, dobrá, jest jako ranní rosa na květu; nepřijde-li, květ se přece 10
rozvíje.

Nevěřím v boha, ani v monism, ani ve vitalism. Věřím toliko v sebe. Naslouchám pozorně již jen svému srdci a svému mozku. To je svoboda. Svoboda bílého a tvrdého oblázku, jemuž řečiště pomalu vzalo již všecko drolitelné a překážející. Valí se po dně se zelenavým světlem nad sebou nebo leží na písčitém břehu a hledí na nebesa nebo usmívá se v dětských rukou. Ví, jak nesnadno lze rozbítí jej. 15

Ale oblázek dovede býti i sentimentální. Proč by nebyl? Leží například na břehu, slunce jej hladí, řeka mu zpívá. A oblázek sní o dvou dětských ručkách, které jej tu zanechaly včera. Byly tak teplé a něžné, když chtěly, dovedly si s ním tak pěkně hráti. Ale dětské ručky jsou rozmarné, a oblázek je hračka přece jen chudá. Tak tu tedy leží a sní. Sní o dětských ručkách, kterak se vracejí, znovu si s ním 20
hrají a znovu jsou k němu lhostejny, ale náhle najdou sílu rozbítí jej. Na docela malé kousky. A tu se ukáže, že jeho nitro bylo jeden zářící krystalek. Ale je pozdě, všecko je rozdrobeno. A veliká slza skane z dětského očka na jeden úlomek a září o závod s třpytící se střepinou krystalu. To 25
by byla hezká smrt, myslí si oblázek. A leží dál na písčitém břehu. A znova sní. Přijde jiné děcko a hraje si s ním. A to první děcko, jehož ručky jej zahodily, přijde také, vykřikne: To je můj oblázek, rve se o něj, pláče, a oblázek padne přitom do vody a tekutým zeleným světlem hledí vzhůru 30
na děcka a myslí si, že byl milován. Což je také příjemné.

Takové zcela prosté sny má oblázek. Takové zcela prosté myšlenky má svobodný člověk, který těžce, krůček za krůč-

kem razil si cesty k osvobození. Postavte se před něho v pozici kazatelově a hlásejte mu Ostwaldovu energetiku. Usměje se a řekne něco rouhavého o Němcích. Hlásejte mu Bergsona. Pokrčí rameny. Nepotřebuje nic, leda řádnou doživotní rentu. A té mu nikdo nedá.

Je těžko, ukrutně těžko býti svoboděn tomu, kdo se narodil k cizím službám a k otroctví. Kdo nepoznal zákonů svého růstu nebo kdo je z tvarohu. A je bezpochyby velmi snadno býti svoboděn tomu, kdo se k svobodě narodil, kdo nespokojen probíjel se tak dlouho všemi bludy, až našel sebe, což jest skoro totožné s nalezením svobody. Když za všech okolností mohou býti tvými jedinými pány toliko tvůj mozek a tvé srdce, když to víš, když to chápeš, když se podrobuješ, pak jsi svoboděn a pak jsou ti také dobrými pány.

Přichází to, může to však přijíti až s léty. Mládí je báječná věc a nepřejeme si jiného, než býti s ním tak neb onak až do smrti, s jeho nadšením, s jeho vírou, která světy buduje. Ale mládí není svobodno, není svoje, patří myšlenke, která vyšla na výboj. Jeho víra v sebe je vlastně víra v novou energii, která jde světem. Mládí se nezná, nemůže se znáti. Svoboda, kterou si bere, má povahu násilnosti.

Svobodný člověk je mnohem pasívnější. Jeho svoboda, toť moudrost, které dosáhl po mnoha letech zápasů. Nejvyšší svoboda člověka jest jako věčný úsměv, krásný, mírný úsměv. Jest vzácná, jest ideál. Ideál mužnosti a koruna stárí. Vyhlíží jako mládí, věčné mládí, ale dosahuje se jí jen s lety. Po tomto ideálu toužiti budeš. Ale nečiň si iluzí, neusmívej se předem. Ten krásný úsměv bude ti spíše ano než nikoli odepřen, i když jsi se k svobodě narodil.

Snažíme-li se však o nedosažitelné, snad nejvyšší bude korunovati jednou naše úsilí. I to nedosažitelnější bývá někdy zatraceně tvrdý oříšek. Není-liž například snadnější žíti bez bohů a filosofů než bez politického vůdce?

Mám to teď již definitivně za sebou. Všecko tápání za vůdci. Nebyli by mi nic platni. Nemohu jinak jednat, než jednám. Jsem dohodnut se svým mozkem a srdcem, rozumíme si, každý náš krok je samozřejmý. A této shody nikdo

již neporuší, nikdo nám nic nenamluví, nikdo nás nesvede z cesty.

Ten člověk žije bez víry, žije hůř než zvíře, říkají naše babičky. A něco podobného říkají dobří političtí straníci o těch, kteří nejsou v žádné straně. Snad mají někdy pravdu. Jsou lidé, jejichž chybou jest, že nemají náboženství. Jsou jiní, kteří by si měli co nejdříve opatřit řádnou politickou stranu. To jsou lidé batajlonů, kteří jsou bezkarakterní, nejsou-li zařazeni. Ale domníváte se, že může něco dobrého pojití ze zařazení člověka svobodného?

Vzpomínám si na jednu starou lásku svou, na velikého tuláka francouzského, Zo d'Axu a jeho „mimo vše“. V předmluvě k první knize svých sebraných útoků líčí s jemnou ironií eventuelní okamžik před vlastní popravou. Doba je zlá, mohlo by se mu něco podobného přihoditi. Ředitel věznice ujišťuje ho, že mu nedají roubíku do úst, že ho nechají zvolati: Ať žije..., co bude chtít. Zo d'Axa odpovídá:

„Nikoli, před lidem, sběhnuvším se, aby viděl, umírám-li vhodně, neměl bych definitivních slov. Neznám žádné formule, do níž by se mohlo uchýliti moje nadšení. Ať žije revoluce? Ať žije bůh? Ať žije král? Ať žije anarchie? Proč? Neboť celkem nejsem si ničím jist, leda tím, že nám samým jest žítí: žítí v radosti, žítí v boji, oddati se tak docela přítomnosti, že budoucnost nemá již váhy, žítí v hodinách krásných nebo zlých... Oč tu běží? Uvidíte dobře. Je to život, jenž se rozvíjí, brutální rány pěstí, rány pérem, výbuchy, rány nehtem. Různé zprávy: to, o čem hovoříme, to, pro co zuříme nebo čemu se vysmíváme... Obraťte strany.“

A v poslední kapitole „cestopisu“ Z Mazasu do Jeruzaléma znovu definuje to, co na šedi všech pochybností jediné jeví se mu zářivé: vůle žítí. „A žítí mimo zotročující zákony, mimo úzká pravidla i mimo teorie ideálně formulované pro budoucí věky. Žítí a nevěřiti v božský ráj a nedoufati příliš v ráj pozemský. Žítí pro přítomnou hodinu... Toť více než duševní stav: toť způsob bytí — a ihned. Dosti dlouho dávalo se lidem putovat s poukazem na dobytí ne-

bes. Nechceme již ani čekatí, až dobudeme celou zemi. Krácejme každý pro svou radost. A zůstanou-li lidé na cestě, jsou-li bytosti, jichž nic neprobudí, jsou-li rození otroci, národové neočistitelně zotročení, tím hůře pro ně!

- 5 Chápati znamená býti na přední stráži. A radost jest jednati... Mluvílo se o diletantismu. Není zadarmo tenhle, není platonický: platíme... A počínáme znovu.“

Jsem dnes opět velmi blízek této své staré lásce. Doba je příliš smutná, aby mohly kvéstí sny o budoucích krásách.

- 10 Ale zestárl jsem také. V mém „mimo vše“ jest více melancholie než energie. Také nějakého slovanství. Jsem sentimentální oblázek.